

Asia: VN/19178/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistämisestä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan ja laeiksi eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esityksessä ehdotetaan opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistämistä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan. Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan toimialan laajentuessa sen jäsenten sekä ylijohtajan ja johtajien kelpoisuusvaatimuksia muutettaisiin siten, että heidän tulisi olla perehtyneitä sosiaalivakuutus- ja toimeentuloturva-asioihin. Lisäksi työttömyysturvan osalta käsiteltävien lainvoimaisten päätöksen poistoasiat ratkaistaisiin kolmen henkilön ratkaisukokoonpanossa nykyisen viiden henkilön ratkaisukokoonpanon sijaan. Esityksessä esitetään myös työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä annetun määräaikaisen lain jatkamista vuoden 2026 loppuun.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry kannattaa osin hallituksen esitysluonnoksen ehdotuksia. SAK esittää kuitenkin muutosta opintososiaalisten etuuksien ratkaisukokoonpanoon asioiden siirtyessä mahdollisesti sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnalle.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että opintososiaalisia etuuksia käsiteltäisiin lautakuntien yhdistymisen jälkeen sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa kolmijäsenisessä lainopillisessa jaostossa, jossa ei ole lainkaan mukana niin sanottuja maallikko- tai intressijäseniä. Kolmijäsenistä juristien muodostamaa ratkaisukokoonpanoa on perusteltu esityksessä pääosin sillä, että näiden asioiden ratkaisuissa vaaditaan käytännössä lähinnä juridista asiantuntemusta.

SAK esittää hallituksen esitykseen muutosta. Opintososiaalisiin etuuksiin liittyvät valitukset tulee käsitellä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa erillisessä jaostossa, johon on nimettynä vähintään yksi opiskelijoita edustava jäsen. Näin vähintään nelihenkisessä ratkaisukokoonpanossa olisi myös maallikkojäsenen.

Vaihtoehtoisesti opintososiaaliin etuuksiin liittyvät valitukset voitaisiin käsitellä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa viisijäsenissä lainopillisissa ratkaisukokoonpanoissa. Kyseisiin kokoonpanoissa kuuluu sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetun lain 9 a § mukaan kaksi muutoksenhakijoiden olosuhteiden tuntemusta edustavaa jäsentä. Esimerkiksi 5.jaosto käsittelee tällaisessa laajassa kokoonpanossa lähes joka viikko lainopillisia tapauksia. Opintososiaaliset etuudet voitaisiin keskittää tietylle jaostolle, jossa toinen muutoksenhakijoiden olosuhteita edustava jäsen olisi nimetty opiskelijajärjestöstä.

SAK huomauttaa, että opintotuen muutoksenhakulautakunnassa asioiden käsittelyyn on jo vuosien ajan osallistunut opiskelijoita edustavia jäseniä, jotka ovat perehtyneet joko korkeakoulu- tai yleissivistäviin/ammattillisiin opintoihin. Opintososiaalisilla etuuksilla on suuri merkitys lain soveltamisen sekä opiskelijoiden toimeentulon kannalta, joten asioiden käsittelyyn tulisi osallistua intressi/maallikkojäseniä myös jatkossa. Opiskelijat siirretään 1.8.2025 yleisen asumistuen piiristä jälleen opintotuen asumislisälle. Tuolloin opintososiaaliin etuuksien liittyvät valitukset laajentuvat sekä tulevat myös suurella todennäköisyydellä määrällisesti kasvamaan.

Hallituksen esityksessä on jo viitattu perustuslakivaliokunnan aiempiin lausuntoihin muutoksenhakutuomioistuinmuutosten. Valiokunnan mukaan oikeusturva edellyttää, että muutoksenhakutuomioistuimet toimivat monijäsenisinä, koska monijäsenisen kokoonpanon voidaan arvioida lisäävän käsiteltyjen asioiden monipuolista harkintaa ja siten oikeusturvaa. SAK painottaa, että näin tulee toimia myös opiskelijoita koskevien etuuksien käsittelyssä.

SAK tukee kuitenkin esitystä työttömyysturvaan liittyvien poistohakemusten käsittelystä kolmijäsenissä juristien kokoonpanoissa. Muut sosiaaliturvaa koskevat poistoasiat käsitellään kolmihenkeisissä ratkaisukokoonpanoissa jo nyt. Poistohakemuksissa tämä on riittävä kokoonpano, sillä poistojen käsittelyyn voidaan arvioida tarvittavan lähinnä juridista asiantuntemusta. Etuuden saamiseen tai takaisinperintöihin liittyvät arvioinnin ja mm. henkilön omat perustelut käydään läpi vasta poiston jälkeen annettuun päätökseen liittyvässä mahdollisessa valituksessa.

SAK kannattaa työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä annetun lain voimassaoloajan jatkamista. SAK arvioi, että edellä mainitun lain jatkaminen vuoden 2026 loppuun ei ole toimeenpanon kannalta riittävä, vaan lakia olisi tarpeen jatkaa vuoden 2027 loppuun.

SAK huomauttaa myös, että hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus mahdollistaa joustavan paluun työkyvyttömyyseläkkeeltä työelämään vakinaistamalla työkyvyttömyyseläkkeen lepäämissäännöksen. Edelleenkin on epäselvää, miten hallitusohjelmassa mainitut työkyvyttömyyseläkkeen lineaarimalli ja lepäämissäännös aiotaan tosiasiaassa toteuttaa niin, että osatyökykyisillä ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla olisi nykyistä joustavammin mahdollisuuksia osallistua työelämään. SAK pitääkin edelleen lepäämissäännöksen vakinaistamista tärkeänä ja ensisijaisena vaihtoehtona.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Vanhala Laura
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry